

PRIMJENA SOLVENTNOSTI II I UTJECAJ NA DJELATNOST OSIGURANJA

*Solvency II Implementation and Its Impact
on Insurance Industry*

SAŽETAK

Značaj procesa upravljanja rizicima u društvima za osiguranje najbolje potvrđuje novi način regulacije i kontrole osiguranja – Solventnost II. Pod time se podrazumijeva da društva za osiguranje imaju efikasan sistem upravljanja rizicima, što dalje znači primjenu odgovarajuće strategije, razradu adekvatnih procesa i postupaka za rano i redovno uočavanje, mjerenje, praćenje, upravljanje i izvještavanje o rizicima kojima su društva bila ili bi eventualno mogla biti izložena, te stepena međuzavisnosti predmetnih rizika. Solventnost II odnosi se na obračun zahtijevanog solventnog kapitala na osnovu sveukupnih glavnih rizika kojima je društvo za osiguranje izloženo. Time se znatno prevazilazi nekadašnji obračun koji se odnosio isključivo na rizik koji je osiguravač preuzimao na sebe od osiguranika. Nastaje nova poslovna filozofija društava za osiguranje gdje se prioritet daje načinu i procesu upravljanja rizicima, a potom kapitalu. U suvremenim uvjetima poslovanja proces upravljanja rizicima uključuje širok dijapazon radnji i detaljnog poznavanja različitih oblasti osiguranja, izvrsnosti aktuara, finansijskih eksperata, internih revizora i brojnih drugih specijalista, tako da zadatak postavljanja ciljeva za adekvatno upravljanje rizicima označava složen i ozbiljan poduhvat.

Implikacije primjene Solventnosti II najviše se ogledaju kroz postavljanje kvalitetnog sistema izvještavanja, čime se daje na uvid sveobuhvatna slika društva za osiguranje. Dalje, tu je adekvatan sistem upravljanja, čime se ističe značaj uloge uprave i njenih glavnih funkcija. Isto tako, neophodna je analiza najbitnijih rizika, a prije svega njihova valjana identifikacija. Neke od implikacija primjene odnose se i na pojašnjenje utvrđivanja ukupnih potreba solventnosti, projekcija i prikazivanje potreba za kapitalom, kao i kako će rizik utjecati na buduću strategiju. Veoma je važno istaći potrebu dokumentiranja procjene rizika i stres-testova.

Ključne riječi: upravljanje rizicima, Solventnost II, zahtijevani solventni kapital, sistem izvještavanja, uprava društava za osiguranje

ABSTRACT

Significance of the risk management process in insurance companies is greatly illustrated by new regulation and control method – Solvency II. That being stated, means the insurers incorporate an efficient system of risk management, further

implying the implementation of adequate strategy, elaborated relevant processes and procedures for early warning and identifying risks, measuring, monitoring, management and reporting on risks exposure the insurers have been or eventually might be displayed, as well as level of interlinks between the aforementioned risks. Solvency II pertains to calculation of the required solvency capital, based on overall major risks the insurer is exposed to. Thus it immensely exceeds the former calculation that solely leaned on the underwriting risk (the insurer took over from the insured one). This generated a new business philosophy of the insurers where the priority has been set to the methods and process of the risk management and afterwards the capital. In contemporary terms of business conduct the risk management process includes a wide range of actions and detailed knowledge of various insurance spheres, excellence of actuaries, financial experts, internal auditors and many other experts therefore the task of setting the goals for adequate risk management indicates a sophisticated and important activity.

Implications of Solvency II implementation are mainly visible through setting a high quality reporting system, enabling a clear insight and a comprehensive image as well as status of the insurer. Also, it is important to have an adequate management system, understanding the significance of management level role and its principal functions. Further, it is required to conduct an analysis of key risks, but above all their valid identification. Some of the implications of implementation pertain to clarity of identifying and defining total solvency requirements, projections and demonstrating capital requirements as well as the notion how the risk might impact the future strategy. It is essential to emphasise the importance of documenting the risk assessment and carry out so called stress-tests.

Key words: risk management, Solvency II, Solvency Capital Requirement, reporting system, insurer management

1. UVOD

Polazeći od činjenice koliko je, donedavno primjenjivana, Solventnost I pokazala neosjetljivost na rizike, te rezultate kojima se postižu i javljaju negativni impulsi u sferi upravljanja rizicima na strani društava za osiguranje, neminovno se javila potreba da se takav regulatorni okvir mijenja i sveobuhvatno prevaziđu brojni negativni efekti. Novi regulatorni okvir, Solventnost II, podrazumijeva da oni osiguravači koji prepoznaju prijeteće rizike i na kvalitetan način upravljaju njima, budu stimulirani u formi nižeg zahtijevanog kapitala. Istovremeno, neprecizno mjerenje rizika i upravljanje njima sankcionirat će se većim zahtjevima za kapitalom u odnosu na postojeće. Sa druge strane, dalja razrada i poboljšanje regulative moglo bi kao posljedicu imati sankcioniranje osiguravača sa neadekvatnim tretmanom rizika na mnogo nižem nivou rizika,

u poređenju sa projektom Solventnost II, ali i relativno većim zahtijevanim kapitalom na svim nivoima uvažavanja rizika. Strateške implikacije novog pristupa adekvatnosti kapitala ogledaju se u domenu troškova poslovanja osiguravača, strukture njihove ponude, investicijskih aktivnosti, upravljanja aktivom i pasivom, upravljanja rizicima i aktivnosti spajanja i pripajanja u osiguranju. Kako je novi sistem složen, a bilanse stanja prati volatilnosti, velika je vjerojatnoća da će se javiti porast troškova osiguravača, čak i kratko-ročnog karaktera. U pitanju su troškovi pribavljanja kapitala i administrativni troškovi usklađivanja poslovanja sa novim sistemom. Pored troškova koji se odnose na ispunjenje zahtjeva potrebnog kapitala, u jednu kategoriju ulaze i tzv. troškovi kapitala u vidu oportunitetnih troškova, odnosno izgubljenog prinosa po osnovu usmjeravanja sredstava u investicijske alternative. Dodatni administrativni troškovi povezni su sa obezbjeđenjem potrebnih materijalnih, tehničkih i ljudskih resursa za obračun tehničkih rezervi, zahtijevanog iznosa kapitala, vlastite procjene rizika i kapitala (ORSA), te praćenja novih mehanizama izvještavanja organa nadzora i javnosti. I jedna i druga grupa troškova u sebi sadrže sadašnju dimenziju prelaska na novi sistem, ali i onu koja se odnosi na kontinuitet usklađivanja sa njegovim zahtjevima u toku vremena. Visina pomenutih troškova razlikuje se zavisno od prirode, volumena i nivoa složenosti poslovanja osiguravača, te obavljene selekcije između datih ponuda. Najvjerojatnije će osiguravači, koji odaberu opciju koja traži razvoj vlastitog internog modela, evidentirati značajniji porast administrativnih troškova, s jedne strane, te potencijalni pad zahtijevanog iznosa kapitala, s druge strane, kada se promatra primjena standardnog modela.

2. PRAVNI OKVIR SOLVENTNOST II

Pravni okvir Solventnost II, okvirno predstavljen u Direktivi 2009/138/EZ o pokretanju i obavljanju poslova osiguranja i reosiguranja (dalje u tekstu: Okvirna direktiva), koja je usvojena 2009. prati opsežna izmjena propisa od sprovođenja pravnog postupka usklađivanja zakonodavstva u oblasti osiguranja i reosiguranja. Sam Nacrt prijedloga Direktive 2009/138/EZ, koji je Evropska komisija (EK) zvanično predstavila 2007. daje osnovni okvir za novi sistem solventnosti za društva za osiguranje i društva za reosiguranje, koji se zasniva na riziku, a kojim je potrebno izmijeniti postojeće regulatorne zahtjeve sadržane u pravnom okviru Solventnost I.

Usljed procesa globalizacije, deregulacije i liberalizacije u posljednjih nekoliko desetljeća sektor osiguranja pretrpio je važne promjene. Tako se npr. uveliko umnožio udio rizika koji se odnosio na greške upravljačkih struktura društava, što se odrazilo na pretrpljene gubitke, a tadašnji pravni okvir, koji je dugoročno nastajao, uz primjenu alata koji nisu pratili punu harmonizaciju, jednostavno nije više pratio način poslovanja osiguravača. Finansijska i

ekonomska kriza javila se kao popratni motiv da relevantne institucije Evropske unije (EU) pokrenu bitne izmjene postojećeg zakonodavstva. Pozvan je veliki broj interesnih grupa da uzme aktivno učešće u kreiranju novog savremenog, dosljednog i sveobuhvatnog pravnog okvira, koji će voditi do institucionalizacije tržišne discipline na EU tržištu osiguranja. Sa preciznom revizijom postojećeg zakonskog okvira, EK je počela u maju 2001. Puni naziv projekta Solventnost II - Projekat za Evropsku uniju ima zadatak da pruži detaljnu analizu postojećeg stanja i da se daju preporuke u cilju izbjegavanja potencijalnih opasnosti s kojima se može suočiti sektor osiguranja. Analiza tržišta u osiguranju ima svoju tradiciju, te ovakvo djelovanje predstavlja logičan slijed događaja i rezultata predstavljenih u Müllerovom izvještaju iz 1997, nakon čega je i nastao prvobitni pravni okvir Solventnost I.

Prateći Bazelski model, novi pravni okvir Solventnost II zasnovan je na tri stuba. Stub I koji sublimira zahtjeve koji se odnose na osiguranje adekvatnih finansijskih resursa, a koji podrazumijeva ispunjenje kvantitativnih zahtjeva koji uključuju vlastita sredstva, tehničke rezerve i izračun kapitalnih zahtjeva SCR (*Solvency Capital Requirements*) i MCR (*Minimal Capital Requirements*). Stub II sadrži zahtjeve koji se odnose na uspostavljanje i primjenu odgovarajućeg sistema upravljanja u društvima, u stvari pred društva za osiguranje postavlja kvalitativne zahtjeve efikasnog sistema upravljanja rizicima redovnom procjenom i samoprocjenom rizika i solventnosti (ORSA – *Own Risk and Solvency Assessment*). Ovdje je riječ o sveukupnom postupku nadzora društava za osiguranje, koji provode nadzorna tijela s ciljem osiguranja poslovanja društava u skladu sa zakonskim okvirom radi uspostavljanja kvalitetnije zaštite osiguranika u slučaju finansijskih i organizacijskih slabosti društava. Dalje, Stub III odnosi se na zahtjeve koji uključuju pravila za javno objavljivanje informacija i izvještavanje nadzornog tijela. Zahtjevima trećeg stuba Okvirne direktive znatno se povećava obim informacija koje su društva dužna dostaviti agencijama za nadzor, čime se povećava disciplina na tržištu osiguranja i omogućava stabilnost društava za osiguranje.

Dakle, prema projektu Solventnost II, osiguravajuća društva mogu primjenjivati za izračun SCR dvije metode: evropsku standardnu formulu (*European Standard Formula*) ili interni model osiguravača. Novi pristup procjene solventnosti treba da obezbijedi, ne samo da adekvatnost kapitala osiguravača pokriva sve poslovne rizike, već i da motivira društva za osiguranje da razviju i primjenjuju efikasnije tehnike upravljanja rizikom. Pomenuti model bi trebalo da omogući pravovremenu intervenciju agencija ili tijela za nadzor, u slučaju da osiguravač nema dovoljno kapitala u odnosu na prihvaćene rizike. Isto tako, Solventnost II uvodi novi pristup procjene tehničkih rezervi, koja se temelji na tome da se odredi najbolja procjena vrijednosti rezervi i koja se uveća za vrijednost riziko margine. Najbolje procijenjena vrijednost rezervi zasniva

se na očekivanoj sadašnjoj vrijednosti svih budućih potencijalnih novčanih tokova. Za takvu procjenu potrebni su relevantni podaci koji ocrtavaju karakteristike portfelja osiguranja. Predloženo je da se za vrednovanje tehničkih rezervi koristi svop stopa (*swap rates*), koja predstavlja razliku između trenutnih i terminskih stopa. Ukoliko ne postoji svop tržište, može se primjenjivati stopa prinosa na državne obveznice. Izvodi se zaključak da je glavni zadatak projekta Solventnost II uspostavljanje sistema kontrole solventnosti koji će na jedan efikasniji način obuhvatiti stvarne rizike društava za osiguranje. Novi regulatorni režim će tako dati snažan motiv osiguravačima da implementiraju sve tehnike za ublažavanje rizika koje su na raspolaganju, inoviraju i sopstvene modele upravljanja rizikom, a sve kako bi se smanjio neophodni nivo solventnog kapitala. Projekat Solventnost II karakteriše princip proporcionalnosti, što znači da standardi solventnosti moraju pratiti prirodu, obim i složenost poslovanja društava za osiguranje.

Osnovna ideja je razviti i podržati sposobnost društava za osiguranje i reosiguranje u identifikaciji i shvatanju rizika kojima je njihova poslovna aktivnost izložena i da osiguraju adekvatnost kapitala za njihovo pokriće.

Ocjena solventnosti društava treba uključivati kako kvantitativne tako i kvalitativne aspekte. S obzirom da je implementacija takvog koncepta vrlo kompleksna, neophodno je da u primjenu budu uključeni regulatorni organi svih zemalja članica EU. Cilj projekta Solventnost II je uspostava jednog koherentnog sistema mjerenja solventnosti uzimajući u obzir:

- obim usluga osiguranja u ponudi društva za osiguranje;
- adekvatna procjena rizika;
- kvalitetan sistema upravljanja rizikom.

3. IMPLIKACIJE PRIMJENE

Pored promjena u načinu utvrđivanja solventnog kapitala, Solventnost II pruža kvalitativno drugačiji pristup rizicima u vidu obavljanja internih kontrola, novih tehnika koje prate transfer rizika, kao i inovirani koncept izvještavanja o rizicima. Uspostavlja se direktna linija između kapitala društva za osiguranje, pozicije na tržištu društva, zaštite osiguranika i interesa vlasnika društva.

U obzir se uzimaju određene kategorije rizika: rizik osiguranja, tržišni rizik, kreditni rizik, operativni rizik i rizik likvidnosti. Dalje, u središtu pažnje su aktivnosti koje se odnose na postavljanje jedinstvenih pravila za obračun solventnosti pri čemu se valorizacija imovine i obaveza vodi prema načelima tržišta. Društva su motivirana da u vlastitoj organizaciji upravljaju rizikom razvijajući kompleksne modele, te će se od društava koji su uspješniji tražiti niži iznos kapitala za održavanje solventnosti. Treći stub projekta Solventnost II posebno uređuje pitanja izvještavanja supervizora. Uspostavljanjem

efikasnog modela upravljanja rizicima ispunjeni su svi elementi za donošenje odluka o prihvatanju pojedinih rizika, usvajanje relevantnih strategija za diverzifikaciju rizika, umanjivanje pojedinih rizika i optimizaciju strateškog planiranja. Mjerenje i procjena rizika mora biti temeljena na blagovremenim, pouzdanim i potpunim podacima. U cilju vođenja adekvatnog sistema izvještavanja potrebno je usredsrediti se na razvoj samog sistema izvještavanja. Vrlo je bitno provođenje digitalizacije dostave izvještaja nadzoru, što podrazumijeva poboljšanje interne IT infrastrukture društava, a sve zajedno olakšava obradu i analizu podataka. Supervizija sektora osiguranja je zainteresirana za što kvalitetniji sistem izvještavanja jer se time daje na uvid cjelokupna slika nekog društva za osiguranje. Dalje, uspostava adekvatnog sistema upravljanja čime se ističe važnost uloge koju uprava i ključne funkcije imaju u društvu za osiguranje, analiza najvažnijih rizika i njihova identifikacija. Neophodno je dokumentirati procjene rizika i stres-testove. Svakako najveći izazov predstavlja paket izvještaja. Drugim riječima, direktiva Solventnost II ostavila je svoj utjecaj na sve aspekte poslovanja društava za osiguranje. Javlja se rast zaposlenih i troškovi prilagođavanja uslijed primjene svih zahtjeva Direktive, a koji se odnose na organizacione, procesne, informatičke. Adekvatna IT rješenja su bitna za ispunjenje svih obračunskih zadataka i dostavljanje izvještaja. Posredno je došlo i do bolje zaštite korisnika osiguranja jer se isticanje značaja upravljanja rizicima u društvima za osiguranje ogleda u adekvatnosti kapitala zasnovanoj na riziku i tako obezbjeđuje veća stabilnost sektora osiguranja.

Brojna društva za osiguranje su najviše troškova zabilježili prilikom ulaganja u IT. Ovi troškovi su vezani uz prilagođavanje novom sistemu izvještavanja i kontinuiranu automatizaciju obračuna. Kako je proces usklađivanja sa projektom Solventnot II zahtjevan i složen, veći broj zaposlenih u društvima je angažiran na poslovima praćenja regulative, obračunima i izradi izvještaja. Može se konstatirati da, iako je primjena Solventnosti II u određenom dijelu utjecala na povećanje troškova poslovanja društava za osiguranje uslijed većeg obima zahtjeva i aktivnosti prema osiguravačima, pozitivni efekti su ubrzan proces automatizacije i racionalizacije poslovnih aktivnosti društava i bolje rezultate njihovog poslovanja.

4. ZAKLJUČAK

Održavanje solventnosti društava za osiguranje prati proces harmonizacije propisa koji se odnose na poslovanje osiguravača. Direktivama EU za životna i neživotna osiguranja propisana je obaveza osiguravajućih kompanija da održavaju marginu solventnosti kao minimalni iznos kapitala kojim se mora raspolagati za slučaj nastupanja nepredvidivih događaja. Nova regulativa solventnosti polazi od specifičnosti svakog osiguravača, u namjeri da se postigne bolja povezanost između zahtijevanog kapitala i tržišne pozicije društva za osiguranje, što veći stepen zaštite osiguranika i akcionara kao i viši nivo usklađenosti u okviru jedinstvenog tržišta osiguranja.

Najveći utjecaj na dosadašnji način poslovanja osiguravača Solventnost II ostavila je na proizvodima klasičnog životnog osiguranja sa štednom komponentom. Te polise prate visoki kapitalni zahtjevi i okruženje niskih kamatnih stopa. Dolazi do promjene filozofije osiguranja života uslijed naglašene zaštite od rizika te se fokus sa tradicionalnih polisa prenosi na inovirane proizvode osiguranja života. Mijenjaju se kanali prodaje, pri čemu rast bilježi online prodaja. Zabilježeni pad kamatnih stopa na tržištu predstavlja za osiguravače veliki izazov u oblasti upravljanja ulaganjima i rizicima. Tako nova regulativa zbog relativno visokih kapitalnih zahtjeva utiče na niži stepen tolerancije osiguravača prema riziku ulaganja. Društva za osiguranje se odlučuju za konzervativnija ulaganja, a ulaganja u dionice i obveznice nižeg rejtinga ostaju zanemarena.

Sveukupno posmatrano, Solventnost II dugoročno utiče na poboljšanje poslovanja, sistematičnije upravljanje rizicima i boljim poznavanjem rizika što doprinosi većoj stabilnosti poslovanja osiguravača.

LITERATURA:

1. Consultation on the Level 2 implementing measures for Directive 2009/138/EC on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), DG Internal Market and Services, Insurance and Pensions Unit, European Commission, Brussels, November 2010.
2. Directive 2009/138/EC of The European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), Official Journal of the European Union L 335, Brussels, 17.12.2009.
3. EC (2003): Design of a future prudential supervisory system in the EU – Recommendations by the Commission Services, MARKT/2509/03–EN, European Commission, Internal Market DG, Brussels, 3 March 2003.
4. EC and KPMG (2012): Study into the methodologies to assess the overall financial position of an insurance undertaking from the perspective of prudential supervision, European Commission and KPMG, Contract no: ETD/2000/BS-3001/C/45, May 2002.
5. Gitman, L. J. (2003) Principles of Managerial Finance. New York. Addison Wesley.
6. Grinblatt, M. & Titman, S. (2002) Financial Markets and Corporate Strategy. Burr- Ridge IL. McGraw-Hill/Irwin.
7. Horton, J. & Macve, R. (1996) Accounting for Insurance [Internet]. OECD Seminar on the Accounting Reform on the Baltic Rim, Oslo, Norway. Available from: London School of Economics <http://www.lse.ac.uk/accounting/pdf/MacveandHortonLIFEOS.pdf> [Accessed 20 March 2017]
8. Ostojić, S. (2007) Osiguranje i upravljanje rizicima. Beograd, Data Status.
9. Zakon o društvima za osiguranje, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 17/05, 01/06 i 64/06.

10. Zakon o investicionim fondovima, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 92/06.
11. www.azobih.gov.ba
12. www.azors.rs.ba
13. www.cea.eu
14. www.insuranceeurope.eu
15. www.komvp.gov.ba
16. www.secrs.gov.ba
17. www.svijetosiguranja.eu
18. www.swissre.com